

סימן סה

סמכות והנהגה בנשים ובגרים

— אלו משה ואהרן, דוד ושלמה מנהיגותם מכח המלוכה המסמלת את הסמכות העליונה וכוח השלטון, ואילו משה ואהרן מנהיגותם מכוח ההנהגה עצמה שהיא תורת משה. ככתוב (שמות י"ח, ב') "והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון". אם להוראת דוד יש להשמע מכח המלוכה וסמכותה. הוראת משה היא התורה עצמה וקבלת התורה היא המחייבת את ההנהגה. בדומה למדרש מפרש המלבי"ם את הכפילות בפסוק "ואשיבה שופטך, זה השופט בדינים שבין אדם לחבירו ובהנהגה מדינית, ויועצך, הוא היועץ במצוות שבין אדם למקום". בדינים שבין אדם לחבירו ובהנהגה מדינית החיוב הוא מכח הסמכות של הפוסק, והוא השופט. ואילו במצוות שבין אדם למקום הנהגת התורה מחייבת והפוסק אינו אלא יועץ וקובע מה דעתה של תורה. לאור זה יש להבין את התפלה המיוחדת על השופטים ועל היועצים בנפרד. השופטים הם בעלי הסמכות המבצעים את השלטון, בדינים ובהנהגה מדינית. ואילו היועצים הם גדולי התורה, הקובעים את דעת התורה ולפיה יועצים את דיני ההנהגה, השופט או המלך הם הזרוע המבצעת היונקת סמכותה מכח ההנהגה שבתורה. מכאן שגדול כוחו של היועץ הקובע דעת תורה לכלל ולפרט מכוחו של השופט. דוגמא מאלפת לשלטון בישראל המורכב משופט ויועץ. מסמכות והנהגה. המבטאים את כוחה המיוחד של ההנהגה בישראל והשפעתה על הסמכות, אפשר למצוא בתחילת המלוכה בישראל. שאול היה מלך בישראל עם כל הסמכויות, היועץ היה שמואל הנביא שהנהיג את העם והמלך. תחילתה של המלוכה מסמלת את ההרמוניה של סמכות היונקת כוח מההנהגה, וסופה של המלוכה כשנוצר הקרע בין המלוכה ודעת תורה, מוכיחה את תלותה של הסמכות בישראל בעצה הנכונה.

השופטים והיועצים המנהיגים את עם ישראל שונים במהותם ובדיניהם, היו תקופות בהם היה השלטון עם כל הסמכות. והיו גם תקופות בארץ

בירור בשאלות מינוי אשה וגר בתפקידים שונים

בשאלת מינוי נשים וגרים לתפקידים שונים.

יש לחלק בין סמכות להנהגה. ולהגדיר את המושגים. סמכות והנהגה נשמעים כחופפים ומשלימים זה את זה. לכאורה ההנהגה פועלת מכוח הסמכות. הסמכות הוא הכוח, והפועל-יוצא היא ההנהגה. אולם בסדרי ההנהגה בעם ישראל הגדרה זו אינה מדויקת. יש סמכות שאינה קשורה בהנהגה, ויש הנהגה שאינה פועלת בכח הסמכות וחלוקים הם בדיניהם. המיוחד במערכת השלטון בישראל לאור ההלכה. הוא היחס המיוחד שבין הסמכות וההנהגה, לא רק שההנהגה אינה פועלת מכח הסמכות, אלא שהסמכות יונקת כוחה מההנהגה.

א. הגדרת הסמכות וההנהגה בעם ישראל

כדי להבהיר היטב את המושגים, כדאי להתבונן בתפילה "והשיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה". בתפלה זו וכן במקורה בפסוק בישעיהו (ט"ו, כ"ו) מודגשים שני סוגי מנהיגים: שופטים ויועצים. לכאורה הסמכות וההנהגה נתונה בידי השופטים, להם הזכות לקבוע ועל פיהם נוהגת העדה. היועץ במובן הפשוט אינו אלא מכשיר עזר המסייע לבעל הסמכות בעצותיו, ואם כן יש להבין התפילה. מה צורך בתפילה מיוחדת על היועצים. מספיקה התפילה על השופט הטוב או על בעל הסמכות שימצא את העצה הנכונה להנהגתו. ברור שההדגשה בפסוק ובתפלה מכוונת ליועץ במובן רחב ביותר. יש כאן תפלה לשני סוגי מנהיגים המרכיבים את השלטון בישראל: לשופט כבעל הסמכות, וליועץ המכוון את סדרי ההנהגה. ובפירוש הפסוק יש המפתח להגדרה ברורה, מהי סמכות ומהי הנהגה בעם ישראל.

במדרש דורשים את הפסוק "ואשיבה שופטך כבראשונה — אלו דוד ושלמה, ויועצך כבתחילה

המים, ואין צריך לומר דין או נשיא שלא יהיה אלא מישראל, שנאמר מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתם משים. לא יהיו אלא מקרב אחיך. בהלכה שלאחריה (הלכה ה') פוסק הרמב"ם: "אין מעמידין אשה למלכות שנאמר מלך ולא מלכה, וכן כל משימות שבישראל אין משימין אלא האיש". מבואר בדברי הרמב"ם שאין למנות גר או אשה לכל שורה בישראל. הרמב"ם מביא דוגמאות שונות למינוי ושררה, שר צבא, מלך, ואפי' ממונה על אמת המים. אולם לא ברורה ההגדרה מהו מינוי ומהי שררה.

שאלות רבות מתעוררות בתפקידים שונים אם נכללים הם בגדר המינוי והשררה, ואם מותרים הם בנשים ובגרים, האם כל עמדת-מפתח נכללת בכלל האמור "לא תתן עליך איש נכרי", או שיש להבדיל בין סמכות ושלטון, להנהגה והוראה. כשם שחילקנו בין יועץ לשופט.

כדוגמה נציב שאלה שנוקנו לה הלכה למעשה, גר צדק ת"ח שלמד בישיבה הוצע כרב שכונה. השאלה האם יש לתת היתר הוראה לגר, או שיש בכך משום מינוי ושררה. האם מעמדו של רב שכונה הנבחר עפ"י נציגי הציבור וכפוף הוא לרבנות הראשית, יש בו משום מינוי ושררה, או שיש כאן הנהגה בלבד כשכל הסמכות הוא בידי הרבנות הראשית. מינוי נשים בתפקידים שונים מעורר שאלות הלכתיות. לא מזמן נשאלה השאלה אם מבחינת ההלכה, יכולה אשה לעמוד בראשות הממשלה. האם בתפקיד זה יש משום מינוי ושררה. ויש בו משום תשים עליך מלך ולא מלכה. כדברי הרמב"ם, או שראש ממשלה הנבחרת בהליכים דמוקראטיים על דעת הציבור. כששלטון החוק מחייב, ולא הסמכות האישית יש בו משום הנהגה בלבד ולא מינוי ושררה. השררה אינה תלויה בגודל המינוי וברוחב הסמכות וכל שררה אסורה, אפי' ממונה על אמת המים. מכאן שיש לדון בכל תפקיד בעל אחריות אם מותר הוא לאשה או לגר. כדוגמא, דנו האחרונים אם אשה יכולה לשמש מפקחת על כשרות ולתת הכשר למפעל.

דיונים רבים בנושאים אלה, היו עם תחילת התפתחות המסד בישראל. בשנת תרע"ט כשנקבעו הבחירות הראשונות לועד הלאומי בירושלים

ובגולה שלא היתה לעם ישראל כל סמכות או שלטון. אולם ההנהגה של גדולי-הדור כיועצים, התקיימה בכל הדורות. כוחה של הסמכות תלוי במדת השלטון, בכח המשטר ובקבלת עול מלכות. ואילו כוחה של ההנהגה בעם ישראל תלויה במידת קבלת עול מלכות שמים. ככל שהדור מבקש ה', מסמיך הוא את מנהיגיו. מידת משמעתו לדעת תורה הוא כוחם של גדולי הדור. הסמכויות בישראל למיניהם מוגדרים היטב בהלכה, דרכי המינוי. סמכויותיו של מלך ושופט, רב ובעל שררה, מבוארים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה. לכל מינוי, ההליכים משלו, וכוח סמכותו מוגדרת. אולם ההנהגה של גדולי התורה כיועצים, אינה תלויה במינוי ובמעמד, גדולתם ואמונת הציבור היא המייפה כוחם כמנהיגים, מינוים חל ממש קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ובדרך זו לכל גדולי התורה שבכל דור ודור.

בתפקידים שונים קשה להבחין בין השופט ליועץ, ולקבוע מה בגדר סמכות ומה בגדר הנהגה, איזה תפקיד יש בו שררה, ואיזה בגדר עצה והוראה בלבד. מתי יש צורך במינוי ובמגבולותיו ומתי מספיקה עצה והוראה בלבד. כדי לבחון את הדברים נצטמצם במסגרת זו בשאלת סמכות והנהגה בנשים ובגרים. נעמוד על כמה שאלות הלכתיות בנושא זה. ובכך נוכל להבחין את ההבדל שבין הסמכות וההנהגה בהלכה.

ב. שיטת הרמב"ם במינוי גר ואשה. מינוי גר כרב שכונה. אשה כמשגיחת כשרות

בפרשת המלך, שהוא הסמכות הגבוהה ביותר, נאמר: "שום תשים עליך מלך, אשר יבחר ה' אלקיך, מקרב אחיך תשים עליך מלך, לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא" (דברים י"ח, ט"ו) — התורה מצווה שהמלך חייב להיות "מקרב אחיך" ומזהירה באיסור לאו למנות נכרי למלך. מוסיף הספרי "מכאן שאין ממנין פרנס על הציבור אלא א"כ אמו מישראל". על יסוד הנאמר בתורה, פוסק הרמב"ם (בהל' מלכים פ"א הלכה ד'): "אין מעמידים מלך מקהל גרים, אפילו אחר כמה דורות עד שתהא אמו מישראל. שנאמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא. ולא למלכות בלבד אלא כל שררות בישראל, לא שר צבא, לא שר חמישים ולא שר עשרה, ואפילו ממונה על אמת

בין האמוראים אם למנות גרים לשררות במתא. והמסקנה היא שאפילו לריש כורי וריש גרגותא — למינוי על המדות ואמת המים לא ממנין. אלא א"כ היתה אמו מישראל. איסור מינוי הגר מוזכר גם לגבי דיינות. בגמ' יבמות (דף קב') "אמר רבא גר דן את חבריו דין תורה שנאמר שום תשים עליך מלך. מקרב אחיך תשים עליך מלך". עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבריו דין תורה. ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל. הראשונים מקשים על קביעה זו בגמ' שאין לגר לדון, מגמ' מפורשת במסכת סנהדרין. (דף לו ע"ב). שם נאמר הכלל במשנה "הכל כשרים לדון" ומפרשת הגמ' "הכל לאתויי מאי? לאתויי גר", שכשר להעיד וכשר לדון. מכאן שגר כשר לדיינות. שיטות הראשונים ביישוב הסתירות בין הגמ' יבמות וסנהדרין מבהירים את החילוקים ומהו בגדר מינוי ומהו בגדר שררה.

התוס' יבמות (מה ע"ב ד"ה כיון), ובסנהדרין מפרשים שגר אינו יכול לשמש דיין משום לא תוכל לתת עליך איש נכרי, ודברי הגמ' בסנהדרין המכשירה עקרונית גר לדיינות כשם שכשר להעיד, אמורים על גר הדן את חבריו בלבד. כדברי התוס' רבא ביבמות (קב' ד"ה גר) כלומר שלא עצם פסיקת הדין אסורה בגר, אלא המינוי והשררה על ישראל, רש"י ביבמות מפרש שהדין הנאמר שגר אינו יכול לדון נאמר רק בדיני נפשות בהם צריכין סנהדרין מומחין. וגר פסול לסנהדרין הראשונים הקשו על שיטת רש"י שהרי בדיני נפשות גר פסול לדון מפסוק ואחר — ונשאו אתך — בדומים לך. וכל מום גופני או יחוס פוסל בדיני נפשות, ואילו רבה פסל גר לדון מטעם לא תתן עליך איש נכרי, ועוד מה גרע דיין מממונה על אמת המים וכל שררה האסורה בגר.

הר"ן בחידושי על מסכת סנהדרין (לו: ד"ה חד לאתויי), מביא שיטה בשם הרב דוד המיישבת שיטת רש"י, שאכן גר פסול להתמנות כדיין כשם שפסול הוא לכל שררה. והגמ' המכשירה גר לדון כשם שכשר להעיד, מדובר בדין בדרך עראי ולא במינוי דרך קבע. לשיטה זו אפשר ללמוד להלכה שכל מינוי ושררה האסורים הם רק מינוי בדרך קבע. אבל סמכות זמנית אין בה משום לא תתן עליך איש נכרי. אולם הר"ן עצמו דוחה שיטה זו להלכה וקובע שאיסור הגר לדון אמור גם בדיון חד פעמי. וכן נפסקה ההלכה בשו"ע חושן משפט (סימן ז' סעיף

התעוררה השאלה, אם מותר לנשים לבחור או להבחר כנציגי הממסד. שאלה זו גררה מחלוקת גדולה בין גדולי הדור, התפרסמו קונטרסים ומודעות שהביעו דעת תורה לאסור להשתתף בבחירות אלה תחת הכותרת החרפה, "הבדלו מתוך העדה", כשעליהם חתומים הגר"ח זוננפלד והגר"י דיסקין ושאר גדולי ירושלים. הגרצ"פ פרנק הריץ בזמנו מכתב לשכנע הנשים להשתתף בבחירות כדי לחזק את הנציגות הדתית. הגר"י קוק נזקק לשאלה זו, וספרים שלמים נתפרסמו בנושא. כמובן שהיו לשאלה זו צדדים שונים. מצד גורי הצניעות מחשש לשלום בית וכדומה. יש לציין שהשאלה היתה בדיעבד לאחר שזכות הבחירה כבר ניתנה לנשים ע"י הממסד החילוני. אולם היסוד לשאלה היה, אם התפקידים השונים בהם בחרו ונבחרו נשים יש בהם משום מינוי ושררה האסורים לנשים לדעת הרמב"ם. ואם נפסקה ההלכה כדברי הרמב"ם בדין זה. לא מכבר נזקקנו לשאלה מעשית בכגון דא, עובדים של מוסד חרדי בחרו בועד עובדים וכיו"ר הועדה, במוסד עובדים גברים ונשים. ונשאלה השאלה אם מותר לאשה לבחור או להיבחר כנציגת הועד או כיו"ר. לא נמשיך ונפרט את מכלול השאלות בנושא זה, ואף לא ננסה במסגרת זו לתת תשובות הלכתיות בנידון. נעמוד בקצרה על כל המקורות ועל שורשי הדברים.

ההלכה שלא למנות גר לכל שררה, מפורשת בכתוב ובתורה שבעל פה ואין עליה חולקים בפוסקים, אולם ההלכה שהזכרנו בדברי הרמב"ם שלא למנות אשה לכל שררה, מקורותיה אינם ברורים, ויש חולקים על הלכה זו. כדי לעמוד על דברי ההלכה, כדאי להתבונן בחריגים בתולדות עם ישראל בהם שימשו גרים ונשים בתפקידים שונים ובכירים. מצאנו אשה שופטת בישראל כדבורה הנביאה, ואשה ששמשה במלוכה. שמעיה ואבטליון גרים היו ושמשו כנשיאי בית הדין. מדוגמאות אלו נוכל ללמוד מהי ההנהגה והסמכות האסורים.

ג. התפקידים המותרים והאסורים בגר ובאשה. הדין שלא למנות גר לכל שררה מוזכר בגמ' קידושין (דף עו ע"א) על המשנה: "אין בודקין מן המזבח ולמעלה וכל שהחזיקו אבותיו להיות משוטרי הרבים, אין צריך לבדוק אחריהם". מביאה הגמ' דיון

אמון העם ודעת התורה שבהם. מדברי תוס' אלה לומד הרב חיד"א בברכי יוסף (ח"מ סי' ד' אות י"ב) אשה חכמה יכולה לשמש כמורה הוראה בישראל כדמוכח מדבורה שהיתה מלמדת הדינים, ואין בהוראת איסור והיתר משום מינוי שררה.

הרא"ש במסכת יבמות (שם) ועוד כמה ראשונים, מיישבים בחילוק נוסף את הסתירה הנראית בדין הכשר גר לדון. שהאמור בסנהדרין שגר כשר לדון הוא כשבעלי הדין קיבלוהו עליהם כדיין. בדברי התוס' (במס' ב"ק טו: ד"ה אשר תשים) נאמרה סברא זו גם לגבי דבורה השופטת "ושמא ישראל קיבלוהו עליהם משום שכינה". על תירוץ זה הדומה לסברת התוס' ישנים שיכולים לדון בלי כפייה, מקשים האחרונים, אם בעלי הדין קיבלו הדין עליהם, הרי הם ככל קרוב או פסול שיכול לדון בהסכמת הנתבעים. ומה החידוש בגמ' סנהדרין שגר כשר לדון. הרי פסול הוא לדין ורק אם קיבלו עליהם דינם ככל קרוב או פסול הכשרים לדון.

ה"תומים" על השו"ע מבאר תירוץ זה ומחלק חילוק עקרוני בין אם בעלי הדין קיבלו עליהם קרוב או פסול לבין אם קיבלו עליהם גר כסברת הרא"ש. קרוב או פסול פסולים לדין מצד עצמם. אם קבלום עליהם, אין פסק הדין של הדיינים מחייב, אלא הסכמת הנתבעים שקיבלו עליהם פסולים. ואילו גר מצד עצמו דיין הוא, שהרי דן את חבריו הגר, ורק שאינו יכול לדון משום שאינו יכול להתמנות בשררה. ואם קיבלו עליהם הדיינים. אין כאן שררה. והדיינים כשרים ופסק דינם כדיינים כשרים מחייב, ולא הסכמת הצדדים. ונ"מ לדעת התומים. אם קיבלו עליהם קרוב או פסול כל עוד לא נפסק הדין יכולים לחזור בהם, שהרי רק קבלת פסק הדין עליהם מחייבת. ואילו אם קבלו גר הרי הוא דיין כשר ואין לחזור כבר מתחילת הדין. לפירוש זה אפשר ללמוד להלכה שכל מינוי שנעשה על דעת הקהל ובהסכמת הקהל, גם אם יש בו מינוי ושררה, וכוח של סמכות מותר הוא בגר ואשה. ואין בו משום שום תשים עליך מלך. ומכאן שכל תפקיד שנקבע בבחירות, בצורה דמוקרטית שהקהל מקבל מרצון את המינוי, אין בו משום כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך. ותירוץ זה גם כוונת התוס' בשפוטא של דבורה "שקיבלוהו עליהם משום שכינה".

א' שגר פסול לדון, ולא חילק בין דיון קבוע ובין דיון חד פעמי. סמוכים לפסק זה אפשר למצוא גם בכתובים. המלבי"ם בפירושו על התורה עומד כדרכו על ההבדל במשמעות הלשון שנאמר בפסוק, שום תשים עליך מלך, ולא תתן עליך איש נכרי. שימה ונתינה. ופירש המלבי"ם שימה היא דרך קבע ונתינה אפי' בדרך ארעי, ומבואר שאיסור המינוי אפילו בדרך ארעי.

התוס' ישנים (ביבמות מ"ה ע"ב ד"ה מקרב אחיך) מסבירים את הגמ' בסנהדרין שהכשירה לדון בדין שאין בו כפייה, והמוזכר בגמ' ביבמות אמור בדין, שהדיין כופה דעתו. בדרך זו תירץ גם הרא"ש ביבמות (פרק מצוות חליצה סי' ב'), ופירש יותר את הדברים. שלא שייך שימה ושררה אלא בכפייה, חילוק זה לא הוזכר בשו"ע עצמו אבל הובא באחרונים. הש"ך, הב"ח, הנתיבות ושאר אחרונים על השו"ע בסימן זה (ש"ק שם סק"א) הביאו דברים אלו להלכה, שגר יכול לדון בדין שאין בו כפייה. ואם כי הוזכרה דעת יחיד של המרדכי שגר פסול לדון גם בדין שאין בו כפייה וה"קצות החושן" מוצא סמוכין לסברא זו, נפסקה ההלכה כדעת רוב האחרונים והראשונים שאין איסור מינוי ושררה רק בדין שהדיין מחייב את הנתבע לדון בו, ואילו דין הנעשה שלא בכפייה מותר בגר, מכאן נוכל ללמוד להלכה שכל מינוי גר או אשה לתפקיד שאין בו סמכות של כפייה, גם אם בעל התפקיד בעמדת מפתח, ודעת בעל התפקיד קובעת. אם דעתו קובעת רק כמומחה, כמנהיג וכבעל הוראה ואינו יכול לכפות את דעתו אין בזה משום מינוי ושררה, ואינו נכלל בכלל האיסור לא תתן עליך איש נכרי.

הלכה זו מפורשת גם בדברי התוס' ושאר הראשונים. התוס' בנדה (דף נ ע"א ד"ה כל הכשר) שואלים על הדין שאשה פסולה לדין שהרי כל הכשר להעיד כשר לדון ואשה פסולה להעיד, כיצד דבורה הנביאה, היתה שופטת את ישראל. ותירצו שדבורה היתה דנה על פי הדיבור. אי נמי לא היתה דנה אלא מלמדת להם הדינים. ומבואר שכוח שיפוטה של דבורה הנביאה היתה בהוראה בלבד. ולא היה לה כל סמכות, אעפ"י שברור שהיתה שופטת ומנהיגת ישראל. לפי"ז גר ואשה אינם יכולים להתמנות לכל מינוי שיש בו שררה אפי' למינוי של אמת המים. אבל יכולים להורות ולהנהיג ואף לשפוט את ישראל מכח

להם הסמכות גם בדיני נפשות. וברור שהסכמת הקהל לא יכולה להכשיר דיינים בדיני נפשות, ועל כן מסתבר שיש להזדקק לסברות הקודמות שהזכרנו. ועיין ב"דורש לציון" להגאון הנודע ביהודה שדחה סברת הכנסת הגדולה.

בטעם המצוה שלא לתת סמכות כפיה ושררה לגר, כותב החינוך שכל הממונה בעם ישראל, צריך להיות אמוץ על מידותיהם של האבות הקדושים. וישראל, רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. וגר שאינו נחון בירושה במדות אלה לא מתמנה. ואולי יש להוסיף שיש כאן זהירות בטחונות. עם כל הכבוד שנתחייבו בגר, התורה מזהירה שלא למסור לו עמדת מפתח שיש בהם מינוי ושליטה שמא יחזור לסורו. ויתכן שדוקא החיוב הגדול לאהוב את הגר ולשמור על מעמדו, והאיסור החמור של הונאת הגר הוא הטעם גם למצוה זו. בדרך הטבע כל בעל שררה וסמכות נתון לבקורת, ומעורר קנאה ותחרות. סמכות הכפייה ממרידה את הנשלט על השולט. ויש חשש שגר שיהיה בעל שררה יביא הדבר לפגיעה אישית בגרותו.

ה. החלוק בין גר לאשה

מלבד הצדדים השונים להיתר שהזכרנו בהנהגת גרים. יש להוסיף שהאיסור במינוי נשים לתפקידים שונים קל יותר, משום שעצם האיסור שנוי במחלוקת. הרמב"ם מזכיר את הדין שאין למנות אשה לכל מניינים בישראל, אולם עצם ההלכה חידוש הוא בדברי הרמב"ם ויש בה חולקים. הרמב"ם מביא את המקור "שנאמר שום תשים עליך מלך" — ולא מלכה". אמנם מצאנו בדברי הגמ' כעצה טובה שלא יאה יהירותא לנשי והדברים אמורים בגמ' מגילה על חולדה ודבורה. וכן נמצא במדרש על תקופת דבורה "חשיך דרא במדברתא דאיתתא". אבל אין הדברים כדי ללמוד מהם הלכה.

הכס"מ מציין שמקור דברי הרמב"ם הוא מהסיפרי, אולם בסיפרי שלפנינו לא מופיעה דרשה זו. ויש אחרונים שמצאו מקור להרמב"ם מדברי הגמ' בברכות (דף מ"ט ע"א) בדין "אם לא אמר תורה ומלכות בברכת המזון יצא לפי שנשים אינם בתורה ומלכות". אולם האור"ש מח דחה ראייה זו ופירש שכשם שאשה אינה חייבת במצוות לימוד תורה אינה

היתר זה שמינוי מרצון על דעת הקהל אין בו משום שררה, הוזכר גם לגבי שמעיה ואבטליון. כזכור שמעיה ואבטליון היו מקהל גרים ושימשו כנשיאי בית דין. התו"ט בפירושו על מסכת אבות (פ"א משנה י') הביא דברי הרע"ב והרמב"ם שהיו גרי צדק. וכתב שלא יתכן לומר כן שהרי גרים אינם מתמנים על הציבור. והביא דעת המהר"ל בספרו דרך החיים שהיו רק מקהל גרים. אולם הרשב"ץ בספרו מגן אבות מוכיח מדברי הירושלמי שהם בעצמם היו גרים. ומפרש שכיוון שלא היה בישראל כמותם גדולים בתורה, והם היו מעבירי השמועה, הם קודמים למינוי ולא אסרה תורה למנות גר אלא א"כ יש גדול כמותו בישראל. וכן כתב הריב"א בפירושו על התורה בפרשת משפטים. ומכאן יש ללמוד שאם גר או אשה מתאימים לתפקידים ביותר, ואין כמותם. מותר למנות בשררה, אולם בעל חמדת ישראל מפרש הדברים בדרך אחרת. האיסור של לא תתן עליך איש נכרי לא נאמר על שמעיה ואבטליון משום שהיו גדולים בתורה, וגדולי התורה מגיע להם כתר התורה מצד הדין ואינם צריכים למינוי כלל. כדרך שאמרו על שמעון בן שטח "לא את מוקרית ליה, אורייתא מוקרית ליה". מינוי הגדול בתורה בא מכת התורה, ולא ע"י מינוי העם. וכיוון ששמעיה ואבטליון היו גדולי הדור אין להם צורך במינוי כלל. ונראה לי בהסבר הדברים שכל האיסור במינוי הוא במינוי עצמו ולא בעצם השררה המוטלת בידיו. ואם התמנה מעצמו או ע"י גדולתו בתורה כדברי ה"חמדת ישראל" אין בו משום שום תשים עליך מלך. ואפשר שזו כוונת התוס' בנדה בתירוצם "ודבורה היתה דנה את ישראל על פי הדבור". שכח מנויה כנביאה היה על פי הדיבור וממילא יכולה לדון.

הכנסת הגדולה בהגהת בית יוסף מפרש ששמעיה ואבטליון היו גרים. אולם הקהל קיבל אותם משום גדלותם. והדברים צריכים ברור. הרי כל מינוי הוא ע"י הקהל, ואעפ"כ התורה אסרה כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך. הכנסת הגדולה מחלק בין האיסור המפורש שלא לשים מלך שהוא אסור גם כשיש הסכמת הקהל, ובין כל משימות שאינם אסורים רק במינוי שרירותי אבל בהסכמת הקהל מותרים. ה"תומים" מרחיב היתר זה וסובר שאם ראשי העדה קיבלו עליהם דיינים גרים מותר להם לדון גם אם לא היה בהסכמת כל הקהל, שהרי שמעיה ואבטליון שימשו גם כן כנשיא ואב"ד והיתה

להתמנות כמפקחת על הכשרות. והביא הדברים האמורים שעצם דינו של הרמב"ם שנוי במחלוקת. אמנם האיסור. שלא למנות מלכה, מובא גם ברמב"ן וברשב"א אבל לא ברורה דעתם אם דין זה אמור על כל המשרות והמינויים.

מכל האמור נראה שאשה וגר יכולים לשמש כמנהיגים ואפי' כגדולי הדור שכתב הנהגתם מחייבת את הסמכות. אשה וגר יכולים לשמש מורי הוראה וללמד תורה ופסקים. תפקידים שהסמכות בהם נקבעת לפי כישורי המועמדים והסמכות יונקת מהכישורים יכולים לשמש בהם אשה וגר. יכולים הם לדון מבלי כפייה. יש ספק אם יכולים הם לקבל סמכויות ע"י בחירות דמוקראטיות שדינם כמי שהקהל קיבלה עליהם. ולדעת הרבה מן הפוסקים הדבר מותר. ולכן באשה יש להקל בדבר, כיון שעצם האיסור יש בו מחלוקת ראשונים, בכל תפקיד יש לחלק ברורות, אם יש בו מכת הסמכות או מכת ההנהגה.

חייבת במצוות מינוי מלך. אבל אין מכאן ראיה שאינה יכולה לשמש במלוכה. אולם גם אם נניח שמקור הרמב"ם הוא מהסיפרי, מלך ולא מלכה, מנין מצא שמקור האיסור כולל גם את כל המינויים בישראל. בפשטות ניתן לומר שהרמב"ם למד מגזירה שוה, והשווה בין הגר לבין האשה. אולם מצאנו במפורש שראשונים אחרים לא סוברים הלכה זו. התוס' במס' סוטה (דף מא: ד"ה אותו יום) מחלקים בין מינוי מלך שצריך שיהיה אביו ואמו מישראל לבין שאר המינויים שרק אמו מישראל מכשירה אותו למינוי. זאת ועוד התוס' שהזכרנו בנדה (דף עא:): ובב"ק (דף טו:): שהזכירו שאשה פסולה לדון משום שכל הכשר להעיד כשר לדון. ואילו אשה פסולה לדון ולכן פסולה להעיד, ורק מכוח זה הקשו על דבורה הנביאה. ולמה לא שאלו בפשיטות שאשה אינה יכולה לדון משום שום תשים עליך מלך. ואכן באחד התירוצים סובר התוס' שאשה כשירה לדון. וכן כתב החינוך במפורש, וראיתי בשו"ת איגרות משה להר"מ פיינשטיין, שדן אם אשה יכולה

סימן סו

לדור בא"י בעיר שרובה נכרים

חיה מן הארץ, ולא יהיה סיכון בטחוני, יש צורך בהבטחה שיהיה שלום בארץ. ההבטחה היא שלמות ובטחון מכל הבחינות. ורק אז יכול להתקיים הכתוב ושכבתם ואין מחריד, כשהחרב מתהפכת יש חרדה מלחמה. אולם גם כשהחרב אינה עוברת יש חרדה מפני שלום מדומה והשלכותיו. אם בגבול המתוח החרב מסוכנת, בגבול הפתוח היד המושטת לשלום מסוכנת אף היא. המלחמה מסוכנת מבחינה גשמית ואילו השלום יש בו סכנה רוחנית. השלום הנכסף אם יבוא, ודאי שיביא ברכה כלכלית ויפטור את בעיות הבטחון, אבל ספק גדול אם יביא ברכה רוחנית, יחסי הידידות עם שכנינו עלולים לסכן את יחודנו וקיים החשש של: "ויתערבו בגויים וילמדו ממעשיהם" (תהילים ק"ו, ל"ה).

כמי שמכהן בעיר שדרים בה בני דתות שונות, אני מכיר את הצד השני של המטבע, את הסיכון

אם נכון להתיישב בא"י בעיר שרובה נכרים

אין חולק שגדול השלום, וכך שנינו, לא מצא הקב"ה כלי המחזיק ברכה לישראל אלא השלום. חלוקות הדעות במחננו, אם אכן מתקרבים אנו לשלום הנכסף, בדרך המשא ומתן, או שעדיין מתקיים בנו הפסוק בתהילים — "רכת שכנה נפשי עם שונא שלום. אני שלום וכי אדבר המה למלחמה". (פרק ק"כ, ו"ז) מה שברור שעדיין לא נתקיים בנו הכתוב: "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד". (ויקרא כ"ו, ו') גם אם יבוא השלום שמדברים בו החרדה רבה. אם אכן יהיה שלום בר קיימא ויקויים בנו: "וישבתם לבטח בארצכם", (שם פסוק ה') בפסוק המבטיח את השלום נאמר "וישבתם לבטח בארצכם ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד והשבתי חיה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם". מודגש בכתוב שגם אם חרב לא תעבר בארץ ותשבת